

Usvajanje samostalnosti iz perspektive Montessori pedagogije

Ivančić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:181045>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Karla Ivančić

**USVAJANJE SAMOSTALNOSTI IZ PERSPEKTIVE
MONTESSORI PEDAGOGIJE**

Završni rad

Zagreb, srpanj 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Karla Ivančić

**USVAJANJE SAMOSTALNOSTI IZ PERSPEKTIVE
MONTESSORI PEDAGOGIJE**

Završni rad

Mentor rada: Ivana Golik Homolak, pred.

Zagreb, srpanj 2022.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mog rada, te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

SAŽETAK S KLJUČNIM RIJEČIMA	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. ODGOJNA METODA MARIE MONTESSORI.....	3
2.1. O Mariji Montessori i povijesnom razdoblju ove pedagoške koncepcije.....	3
3. KONCEPT MONTESSORI PEDAGOGIJE.....	5
3.1. Temeljna načela Montessori pedagogije	6
4. DJETETOV RAZVOJ – OD RANOG DJETINJSTVA DO ZRELE DOBI	8
4.1. Razdoblja posebne osjetljivosti	8
4.2. Stupnjevi odgoja od rođenja do zrele dobi	10
5. PRIPREMLJENO OKRUŽENJE I NJEGOVA ULOGA.....	11
5.1. Montessori prostor.....	11
5.2. Montessori pribor	12
5.3. Podjela Montessori materijala	13
5.4. Grupe djece u Montessori vrtiću	14
6. USVAJANJE SAMOSTALNOSTI IZ PERSPEKTIVE MONTESSORI PEDAGOGIJE.....	15
6.1. Roditelji i usvajanje samostalnosti	15
6.2. Dječji vrtić i razvoj samostalnosti	16
6.3. Vježbe za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu.....	17
6.4. Primjeri vježbi za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu	22
7. MONTESSORI ODGOJITELJ	23
8. MONTESSORI PEDAGOGIJA U HRVATSKOJ.....	24
9. USPOREDBA ALTERNATIVNIH PEDAGOŠKIH PROGRAMA.....	25
9.1. Usporedba Montessori i Reggio koncepcije.....	27
9.2. Usporedba Montessori i Waldorf koncepcije	28
10. ZAKLJUČAK	30
11. LITERATURA.....	32

SAŽETAK S KLJUČNIM RIJEČIMA

Maria Montessori jedno je od najpopularnijih imena u povijesti predškolskog odgoja čije naslijeđe ne samo da mijenja ophođenje prema djetetu, već i samo viđenje djeteta kao takvog. Njoj je dijete bilo uzor, a izravnu poduku gledala je više kao prepreku, nego pomoć prirodnom razvoju ljudskog bića. Stoga je svoj život posvetila zastupanju dječjih prava i dokazivanju njegovih intelektualnih sposobnosti, smatrajući da su prve godine djetetova života temeljne za razvoj. Dijete tada polako postaje neovisno, uči manipulirati, hodati, govoriti, misliti i upravljati vlastitom voljom. Kako bi dokazala svoje teze, začela je posebni oblik pedagogije – Montessori pedagogiju čija je temeljna misao „Pomozi mi da to učinim sam.“. U ovoj pedagoškoj koncepciji, sve je podređeno djetetu, a u skladu s tim, pedagoška načela potiču dječju neovisnost. U svemu tome važnu ulogu igra i okolina, koja ne samo da nudi sredstva za rad, već potiče samostalnost, slobodu i kreativnost. Dio te okoline je i odgojitelj koji se prilagođava dječjim potrebama, trudeći se na njih odgovoriti, ali prije svega, dopustiti djetetu da samostalno gradi ličnost, samostalno odlučuje, nađe vlastiti ritam i postane neovisno. U skladu s karakteristikama Montessori pedagogije, u ovom radu dodatno se produbljuje usvajanje dječje samostalnosti u provođenju životno-praktičnih aktivnosti.

Ključne riječi: *dijete, Maria Montessori, Montessori pedagogija, učenje, samostalnost, životno – praktične aktivnosti*

SUMMARY

Maria Montessori is one of the most popular names in the history of preschool education whose legacy not only changes the treatment of the child, but also just seeing the child as such. To her, the child was a role model, and she saw direct instruction more as an obstacle than an aid to the natural development of the human being. Therefore, she dedicated her life to advocating for children's rights and proving their intellectual abilities, believing that the first years of a child's life are fundamental to development. The child then slowly becomes independent, learning to manipulate, walk, speak, think and control his own will. In order to prove her theses, she started a special form of pedagogy - Montessori pedagogy, whose basic thought is "Help me to do it myself." In this pedagogical conception, everything is subordinate to the child, and accordingly, pedagogical principles encourage children's independence. The environment also plays an important role in all this, which not only offers the means to work, but also encourages creativity, independence and freedom. Part of that environment is the educator who adapts to children's needs, trying to respond to them, but above all, to allow the child to build a personality, decide independently, find their own rhythm and become independent. In accordance with the characteristics of Montessori pedagogy, this paper further deepens the adoption of children's independence in the implementation of life-practical activities.

Key words: child, Maria Montessori, Montessori pedagogy, learning, independence, life - practical activities

1. UVOD

U današnje vrijeme, na dijete se gleda kao na sposobnu i kompetentnu osobu čiji se interesi i stavovi trebaju uvažavati i poštovati. Smatra se da je svako dijete posebno, a opet s druge strane jednako. Jednakost se očituje u bogatstvu potencijala i načina izražavanja svakog djeteta. Takvim načinom i putem interakcije s okolinom koja ga okružuje, dijete aktivno uči i stvara znanja istražujući i pregovarajući. Može se reći da je u današnje vrijeme kurikulum sastavljen na način da uključuje sve više alternativnih i suvremenih programa, a njihov broj iz dana u dan raste. Neke od pedagoških koncepcija poput koncepcije Marie Montessori i Reggio koncepcije prihvaćene su i poznate diljem svijeta, a postoje i one koje tek trebaju pronaći svoje „mjesto pod suncem“.

Ovaj rad obrađuje temu Montessori pedagogije, njezina obilježja i specifičnost, a tendencija je usvajanje dječje samostalnosti u životno – praktičnim aktivnostima. Nadalje, govori se o idejnoj začetnici ove pedagoške koncepcije - Mariji Montessori. Ona je željela otkriti „tajnu djeteta“ smatrajući da dijete posjeduje dušu, a odgoj doprinosi djetetovom duševno – duhovnom razvoju. Naime, željela je potvrditi svoje vjerovanje da je dijete kompetentna i samopouzdana osoba. Sukladno tome, u središtu Montessori koncepcije stoji dijete i njegovi interesi, te se u potpunosti uvažava dječja individualnost od koje se uvijek polazi. To je najvidljivije kroz osnovno načelo Montessori pedagogije - „Pomozi mi da to učinim sam“.

Montessori metoda ostvaruje se pomoću posebno izrađenih didaktičkih materijala koji su u potpunosti prilagođeni djeci, potičući razvoj osjetila i pružajući mogućnost konkretnog razumijevanja apstraktnih pojmova. Materijali koji se koriste u radu odabiru se na temelju promatranja djece i odgovaranja na njihove potrebe. Ova pedagoška koncepcija nadahnula je mnoge vrtiće i škole u Hrvatskoj, ali i diljem svijeta. Učenja Marie Montessori temelje se na promatranju djeteta s ciljem shvaćanja njegovih mogućnosti kako bi se razvilo u samostalnu i kompetentnu osobu. Drugim riječima, usvajanjem samostalnosti kod djeteta nastoji se postići razvoj sposobnosti, znanja i vještina. Upravo razvijanje samostalnosti, dovest će do cjelovitog i zrelog razvoja osobe.

Dojmljivost ideje Marie Montessori potaknula je pisanje ovog rada. Dijete je jednako kompetentno kao i odrastao čovjek, te da je na svojoj razvojnoj razini sposobno izraziti sebe, svoje misli, osjećaje i stavove. Dijete se u tome nikad ne bi trebalo sputavati iz razloga jer je

svako dijete, baš kao i svaki odrastao čovjek drugačije. Međutim, koliko god ljudi bili različiti, svaka osoba se može razviti u slobodnu, samostalnu i kreativnu osobu, te biti sposobna upravljati vlastitim životom.

Na početku ovog završnog rada, поближе se upoznaje Maria Montessori, njezini stavovi i životna postignuća. Osim toga, riječ je o povijesnom razvoju ove pedagoške koncepcije. Zatim je tendencija na prikazu Montessori pedagoške koncepcije i njezinim pedagoškim i odgojnim ciljevima. Također, navedena su i načela Montessori pedagogije s prikazom načina na koji pomažu dječjem razvoju.

Nakon navedenog, prikazan je djetetov razvoj od rođenja do zrele dobi. Taj prikaz temelji se na razvojnoj podjeli Marie Montessori. Također, vrlo je bitan i Montessori prostor i didaktički oblikovan materijal koji doprinosi razvoju samopouzdanja i stvaranju bolje slike djeteta o sebi samom. Stoga je u ovom dijelu rada riječ i o tome pri čemu se naglašava važnost djeteta kao osobe koja obiluje potencijalima i sposobnostima da se kreativno izrazi i razvija. Također, ovaj dio obrađuje i samu srž ovog završnog rada – usvajanje samostalnosti u životno – praktičnim aktivnostima što je popraćeno i određenim primjerima.

Ne smije se zapostaviti i odgajatelja, njegove doprinose, uloge, zadatke i osobine, te je sukladno tome jedno poglavlje posvećeno upravo odgajatelju kao takvom. Naglašava se njegova važnost, stavovi i postupci.

Posljednje poglavlje prikazuje usporedbu Montessori pedagoške koncepcije s drugim pedagoškim koncepcijama poznatima u današnje vrijeme. Prvenstveno se to odnosi na Reggio i Waldorf koncepciju kao jedne od najpoznatijih.

Na kraju svega izveden je zaključak s ciljem unaprjeđenja odgojno – obrazovne struke.

2. ODGOJNA METODA MARIE MONTESSORI

Godinu za godinom, predškolski odgoj i obrazovanje se nadograđuje nastojeći razviti kvalitetno i poticajno okruženje u kojem će djeca istraživati, učiti, a istovremeno ne izgubiti iskru dječje znatiželje i zaigranosti. Sukladno tome, razvija se i utjelovljuje ideja Marie Montessori - učiti što djeca žele naučiti! Vrlo je važno poštovati djetetove stavove i interese. Na kraju krajeva, dijete je u vrtiću poput gosta u hotelu – uvijek je na prvom mjestu. U skladu s tim, ima pravo baviti se onim aktivnostima koje ga zanimaju jer će u njih uložiti više truda i napora. Sva načela u metodi Montessori isprepletana su, te se međusobno nadopunjuju. Danas je ova koncepcija poznata kako u Hrvatskoj, tako i u cijelom svijetu.

2.1. O Mariji Montessori i povijesnom razdoblju ove pedagoške koncepcije

Maria Montessori rođena je 31. kolovoza 1870. godine u Italiji, u mjestu Chiaravalle pokraj Ancone kao jedino dijete u obitelji uspješnog državnog službenika. (Britton, 2000) Smatra se jednom od najvažnijih osoba modernog odgoja, te osnivačicom i idejnom začetnicom Montessori pedagogije. Svoj život posvetila je zastupanju prava djeteta i dokazivanju njegovih intelektualnih sposobnosti što je uvelike odredilo njen profesionalni, ali i osobni životni put. Osim što se interesirala za djecu, želja joj je bila upisati i studij medicine, unatoč činjenici da je u to vrijeme ženama tako nešto bilo onemogućeno. Zahvaljujući upornosti, uspjela je u tom naumu, te postala prva žena u Italiji koja je upisala i uspješno završila studij medicine. (Philipps, 1999)

Prvo pedagoško iskustvo stekla je još tijekom studiranja na Medicinskom fakultetu radeći na odjelima sa slaboumnom djecom. Zahvaljujući tom iskustvu, shvatila je da je slaboumnost prije svega pedagoški, a ne zdravstveni problem. (Matijević, 2001) Došla je do zaključka da se takav poremećaj može nadvladati uz puno strpljenja i postupnog rada - od razvoja mišića i živaca, preko osjetila, pa sve do intelektualnog i moralnog razvoja. Vjerovala je da za razvoj djeteta u ljudsko biće nije dovoljna samo briga za tjelesno zdravlje, već da glavnina svakog i najmanjeg napretka leži u djetetovoj „volji“. U radu s djecom s posebnim potrebama počela je koristiti razvojno poticajne materijale, te shvatila da djeca usprkos teškoćama imaju urođenu želju za življenjem i komunikacijom. Otkrivši da su djeca s posebnim potrebama na mentalnoj razini nekoliko godina mlađeg djeteta bez teškoća u razvoju, te vidjevši njihove pozitivne rezultate, odlučila je posvetiti se obrazovanju djece općenito.

Pošto ju zamisao da stečeno iskustvo primijeni u radu s djecom bez poteškoća i da otkrije „tajnu djeteta“ nikad nije napuštala, u tridesetoj godini života upisuje studij antropologije, psihologije i filozofije odgoja. Želja joj se ostvarila 1907. godine kad je u San Lorenzu otvorena prva dječja kuća „Casa dei Bambini“. (Philipps, 1999) Bila je opremljena namještajem veličinom i oblikom primjerenom i prilagođenom djeci od druge do šeste godine. (Philipps, 1999) Prostorije su sadržavale posebni senzomotorički materijal koji je djecu poticao na vježbanje svih osjetila postavljajući im određene zahtjeve. Njime su se djeca s veseljem i spontano igrala, te su bila koncentrirana na tu vrstu igre. Djeca su imala pravo i slobodu odlučiti čime će se baviti, što je dovelo do razvoja pozitivnog društvenog ponašanja. To se očitovalo u dječjoj ljubaznosti i susretljivosti, te zainteresiranosti za prostor, stvari i ljude koji su ih okruživali. U toj i kasnije formiranim dječjim kućama rađa se njezina naučna pedagogija u čijem je središtu metoda promatranja. Svaki pomak u dječjem razvoju bio je pomno praćen i detaljno analiziran. Sve to rezultiralo je početkom metode Montessori koja naglašava da u poticajnoj okolini do izražaja dolaze nove, dosad neviđene osobine djeteta. Tu se primjerice aludira na razvoj osobne discipline, koncentracije, slobode mišljenja i zaključivanja. Naravno, u obzir treba uzeti i činjenicu da je svako dijete individua i razvija se pomoću vlastitog ritma.

Osnovne odredbe ove metode Maria Montessori objavila je 1909. godine u knjizi *Metoda naučne pedagogije*, a 42 – je godine kasnije objavljuje knjigu pod naslovom *Otkriće djeteta* što je zapravo prerađena i dopunjena verzija ove prve knjige. (Matijević, 2001).

Zahvaljujući dugoročnom istraživačkom radu, dolazi do zaključka da se um djeteta do 6. godine po svojim značajkama bitno razlikuje od uma odraslog čovjeka. Zahvaljujući tome, djeci je teško usvojiti izravno poučavanje riječima, ali ako je okolina poticajna mogu usvojiti sve što im je potrebno za izgradnju vlastite ličnosti temeljem unutrašnjih potencijala koje posjeduju. Prirodan nagon je u tom procesu jedini djetetov vodič, a okolina pak poticatelj koji djeluje pozitivno, a ne ometa tu izgradnju. Odgoj jedino ima svrhe kad se odgojim postupcima usmjerava prema dobrom, a pravilnim vođenjem moguće je da se dijete razvije do svog prirodnog maksimuma.

Za vrijeme svog života postala je poznata i priznata u svijetu, a 1949. nominirana je za Nobelovu nagradu za mir. Umrula je 6. svibnja 1952. godine u Nizozemskoj. Nakon njezine smrti Montessori-metoda nastavljala je rasti i djelovati (Britton, 2000).

3. KONCEPT MONTESSORI PEDAGOGIJE

Pedagogija Marie Montessori temelji se na promatranju djeteta, poticanju njegova vlastitog djelovanja i samostalnosti, kao i na poštovanju njegove osobnosti, a svoj nastanak bilježi na početku prošloga stoljeća (Bašić, 2011). Ne postoji ništa iznad djeteta, već je dijete u središtu Montessori pedagogije i poštuje ga se u njegovoj cjelovitosti. Cijela pedagoška koncepcija Marie Montessori očituje se u ovih par rečenici „Pomozi mi da to učinim sam“. Ovim citatom naglašava se kako dijete samostalno mora istraživati svoju okolinu i kako odrasla osoba ne treba biti neprestano uz njega. Važno je poštivati dječje želje, a ne pokazivati moć aludirajući na svoj autoritet.

Montessori dijete smatra dušom s unutarnjim planom, a odgoj je sudeći prema njoj potpora djetetovom duševno-duhovnom razvoju. To potkrepljuje činjenica da vjeruje da čovjek ima posebno mjesto na svijetu i u sklopu prirode i da je sposoban oblikovati sebe i svijet oko sebe. Kako bi dijete preživjelo i razvilo se na adekvatan način, ono ne samo da mora imati potrebnu fizičku zaštitu, ono mora naučiti i potrebne načine ponašanja. Nadalje, djetetov razvoj ne može biti pravilan ako odrasta u neadekvatnoj okolini. Adekvatna je samo ona okolina koja je opremljena poticajnim materijalima, ali najveću važnost u toj okolini ipak imaju međuljudski odnosi. Ako je dijete u okolini u kojoj boravi prihvaćeno s razumijevanjem, a odrasle osobe mu pružaju toplinu, brigu i ljubav, te imaju sposobnost uživljavanja u njegove emocije i probleme, djetetov razvoj zasigurno će biti pravilan, a djetinjstvo prepuno sreće, osmijeha i lijepih uspomena.

Uočivši kako su djeca prirodno znatiželjna i imaju potrebu usvajanja novih znanja i informacija, Montessori je tu karakteristiku nazvala „duhom koji sve upija“, te se „usavršava preko odnosa između individuumu i okoline“. Dijete promatra kao biće kompetentno da preko svog duha uči na sveobuhvatan način. (Britton, 2000)

Jednaka načela koje je postavila Maria Montessori u svojim knjigama i radovima vrijede u svim školama i vrtićima u bilo gdje na svijetu. Cilj metode je njegovati dječju različitost i posebnost, usmjeravajući njihove interese usvajanju i obogaćivanju znanja. (Stevanović, 2003) Indirektno se djecu potiče na različite aktivnosti, a pritom se prati prirodni razvojni ritam svakog djeteta ponaosob. Također, kako bi se kod djece spriječio osjećaj manje vrijednosti, zabranjeno je međusobno uspoređivati djecu.

Montessori pedagogija indirektno potiče interese djeteta za različita područja, njegujući pritom dječju osobnost i ostvarujući učenje prirodnim procesom. Bogato uređena okolina djeci mora biti nadohvat ruke kako bi mogli ostvariti svoje vlastite mogućnosti. Montessori

pedagogija odgovara na potrebe djeteta koristeći poseban materijal i radeći praktične vježbe za različita područja života. Montessori sustav polazi od ideje slobode, odnosno slobodnog odgoja jer odgoj nije samo podučavanje djece. On uz podučavanje djece mora sadržavati i rad koji je unaprijed osmišljen i poticajno uređenu okolinu u kojoj djeca mogu ostvariti sve potencijale i mogućnosti koje posjeduju. (Philipps,1999)

3.1. Temeljna načela Montessori pedagogije

Montessori načela primjenjiva su od strane odgojno – obrazovnih ustanova, ali i roditelja, pa čak i prije rođenja djeteta. Naime, Maria Montessori utemeljila je organizaciju pod nazivom Association-Montessori-Internationale (AMI), čiji se rad temelji i polazi od načela ove pedagoške koncepcije. (Stevanović, 2003) Ta organizacija djeluje i dan danas, a temeljna načela proizlaze iz želje da dijete odraste u samostalno, samosvjesno i samopouzdana biće.

Glavno načelo ove suvremene pedagoške koncepcije je "Pomozi mi da to učinim sam". Prema ovom načelu, Montessori model je jedinstven i uvijek prepoznatljiv među drugim pedagoškim usmjerenjima. (Bašić, 2011) Ovim načelom nastoji se ukazati na razvoj svakoga djeteta u samostalnu i samosvjesnu osobu jer se samo takva osoba može razviti u korisnog i vrijednog člana društva.

Osim ovog, Montessori je navela još nekoliko temeljnih načela kojima ova pedagoška koncepcija obiluje. Naime, ona djetetov um naziva „upijajućim“ uvršćujući tu izreku u jedno od načela. Djetetov um, već od samog početka upija sve iz svoje okoline, te je sposoban samom sebi biti učitelj. S obzirom na to kako se s vremenom razvija, dijete počinje razlikovati sve što je dotad usvojilo. (Bašić, 2011) Dijete nesvjesno, pomoću svojih osjetila neograničeno i neumorno upija, te sukladno tome gradi svoje mentalne sposobnosti. Između ostalog, dijete iz određenih situacija koje je vidjelo upija i socijalna ponašanja, kako pozitivna, tako i negativna. Stoga odrasli trebaju stalno promišljati o postupcima i riječima dok su u društvu djeteta jer i najmanja pogreška može dovesti do odstupanja u djetetovom normalnom razvoju.

Jedno od temeljnih načela na kojima počiva Montessori pedagogija je načelo promatranja. To se prvenstveno odnosi na promatranje zahtijeva djeteta, pri čemu do izražaja dolazi odgajateljevo strpljenje i kompetencija (Britton, 2000). Dijete se neprestano mijenja i ukazuje na neke nove potrebe, pa promatranje mora biti kontinuirano jer je cilj promatranja upravo to – uočiti potrebe djeteta. Promatrajući dijete odgojitelj izvana treba biti pasivan, ali iznutra vrlo aktivan, te dopustiti djetetu da samo otkriva i istražuje. To znači da će odgojitelj

vidjeti da dijete primjerice želi prenijeti stolicu s jednog stola na drugi, ali mu neće pri tome aktivno pomoći, već će ga verbalno poticati da napravi isto. Jedino će tako dijete razviti svoju samostalnost.

Sljedeće, jednako važno načelo je načelo heterogenosti. Naime, u Montessori vrtićima potiče se koncept rada u kojem mlađi uče od starijih, a stariji imaju ulogu „odgojitelja – mentora“. (Britton, 2000) Grupe u ovakvom tipu vrtića su mješovite, a također ima i djece s poteškoćama u razvoju, točnije, prema riječima Marie Montessori „djece siromašnog duha“. Sukladno njihovim mentalnim različitostima, razlikuje se i sam izbor aktivnosti kojima se bave. (Britton, 2000) Vrlo je važno da je odgajatelj svjestan da je svako dijete različito i da će se, sukladno tome, svatko razvijati na drugačiji način.

Uz izreku ove pedagoške koncepcije „Pomozi mi da to učinim sam“ usko je vezano i načelo samostalnosti. Ono se prvenstveno odnosi na slobodnom izboru djeteta, tj. na mogućnosti da samo izabere aktivnost kojom se želi baviti, te ju samostalno provede. (Britton, 2000) Vođeno interesom, dijete stvara temeljne uvjete za koncentriran rad. Ovo načelo se ne odnosi samo na samostalnost kod izbora aktivnosti, već i na izbor mjesta za rad, te izbor partnera. (Britton, 2000) Na navedeno načelo, nadovezuje se i načelo ponavljanja. Štoviše, djecu se potiče da izabranu aktivnost ponavljaju nekoliko puta jer tako stječu vještinu za određenu aktivnost. Prilikom ponavljanja djeci nije dosadno, već se koncentriraju na određenu radnju, pri čemu ne trebaju pomoć sa strane.

Postoji i nekoliko načela koja su usko vezana uz prostor, okolinu i materijale kojima se djeca koriste u odgojno obrazovnom procesu. To su načelo discipline, radnog instinkta, načelo 3 stupnja, te načelo kontrole pogrešaka. (Bašić, 2011)

Načelo discipline odnosi se na poučavanje djeteta na uljudno ponašanje bez ljutnje i otimanja i to posebno prilikom ophođenja s drugima, a sve s ciljem odgoja pristojnog i odgovornog djeteta. (Bašić, 2011) Ovdje do izražaja dolazi povezanost materijala, te načela vezanih uz rukovanje istim. Naime, sukladno mišljenju Marie Montessori, u pripremljenoj okolini treba biti samo po jedan pribor od svake vrste. Na taj način, ukoliko neko dijete uzme taj isti pribor, drugo dijete uči se strpljivosti objašnjavajući mu da treba čekati svoj red.

Načelo radnog instinkta također je vezano uz okolinu u kojoj dijete boravi pošto se radni instinkt jača u adekvatnoj i pripremljenoj okolini u kojoj vlada disciplina, ali i slobodan izbor. Disciplini se teži jer se u „kaosu“ gubi volja za radom, a samim tim gubi se i pozitivno ozračje u grupi. Naravno, naglasak je na slobodnom radu jer on vodi disciplini koja dolazi iz samog

djeteta. Kako bi slobodan rad imao pozitivan utjecaj na dijete, potrebno je ispuniti neke preduvjete. Prvenstveno, stručnjaci trebaju voditi računa o razdobljima posebne osjetljivosti, te obratiti pažnju na materijale i okolinu općenito jer obje stavke trebaju odgovarati psihomotornom razvoju djece u grupi. (Bašić, 2011)

Načelo trećeg stupnja, Maria Montessori naziva i načelom „od uhvati do shvati“. (Bašić, 2011) Razlog tome je njezino vjerovanje da se djetetov razvoj odvija kroz tri stupnja. U prvom stupnju dolazi do povezivanja senzorne percepcije s imenom, u drugom stupnju dijete prepoznaje predmete i naposljetku, u trećem stupnju dijete te iste predmete imenuje. (Bašić, 2011) Prilikom rukovanja materijalom može se dogoditi da dijete pogriješi. Stoga je jednako važno i načelo kontrole pogrešaka. Uz to, sav Montessori materijal oblikovan je tako da dijete, ukoliko pogriješi, može samostalno ispraviti svoju pogrešku, pri čemu je odgojiteljev zadatak da dječju pažnju usmjeri ka pravilnom korištenju materijala i ispravljanju tih pogrešaka.

4. DJETETOV RAZVOJ – OD RANOG DJETINJSTVA DO ZRELE DOBI

Čovjek treba biti u središtu odgoja, a prema vjerovanju Marie Montessori njegov duševni razvoj počinje rođenjem, te je najsnažniji u prve tri godine života. Rano djetinjstvo Maria Montessori dijeli na osjetljive stupnjeve i to unutar prvih šest godina života. Drugim riječima, naziva ih razdobljima posebne osjetljivosti jer je to vrijeme posebno osjetljivo za razvijanje sposobnosti i spremnosti za učenje. (Matijević, 2001) Prve godine života usko su vezane uz osjetljiv stupanj razvoja govora, te osjetljiv stupanj kretanja. Ono što je bitno za pravilno poticanje djetetovog razvoja je dopustiti djetetu da se bavi s onim za što je spremno i za što posjeduje motivaciju. To je jedini način na koji će dijete postići unutarnji mir i koncentraciju. Osim što je potrebno njegovati djetetove potrebe, važno je pomoću harmonične okoline prenijeti djetetu pozitivne navike, odnosno „smisao za red“. Maria Montessori smatra da pomoću vanjskog reda dijete u sebi spoznaje smisao onoga što ga okružuje. Harmonična okolina i stvaranje smisla za red kod djeteta usko je povezano uz pravilno shvaćanje odnosa među stvarima u prirodi, ali i uz sposobnost da dijete koordinira vlastite pokrete.

4.1. Razdoblja posebne osjetljivosti

Razdoblja posebne osjetljivosti su, kao što sam već navela, razdoblja u kojima je izražena posebna osjetljivost na određene vrste podražaja. Ona uvelike doprinose cjelokupnom razvoju djeteta bilo na tjelesnom, kognitivnom ili socio – emocionalnom planu, te imaju

osobine koje su sveprisutne kod svakog djeteta u približno istim vremenskim razmacima. Dakle, ona se međusobno vremenski preklapaju, no nikada ne dosežu maksimum u isto vrijeme, te ih možemo definirati i kao vremenski ograničena. Za vrijeme njihova trajanja, dijete uči s lakoćom i radošću. (Britton, 2000)

Razdoblje posebne osjetljivosti za govor je prema Montessori koncepciji jedno od najranijih, ali i najdugotrajnijih. (Britton, 2000) Dijete uči govor svoje okoline ne ulažući napor i ne razumijevajući sve što odrasli u njegovoj okolini govore. Osjetljivost za red se kod djeteta može nazvati i osjetilom orijentacije jer se istovremeno javlja osjećaj za vanjski red, ali i osjetilo za unutarnji red. (Britton, 2000) Neophodni preduvjet razvoja samoregulacije djeteta je redovito odvijanje dnevnih aktivnosti prema nekom uobičajenom rasporedu, postojanje stalnog mjesta za određene predmete i slično. Razdoblje posebne osjetljivosti za uočavanje manjih dijelova cjeline zasniva se na činjenici da je dijete u dobi od petnaest mjeseci do dvije godine posebno zainteresirano za sitne predmete, naročito za detalje.

Osim navedenih, postoji još i razdoblje posebne osjetljivosti za poboljšanje osjetilnih sposobnosti kod kojeg je važno djetetu pružiti mogućnost za uvježbavanje osjetila, kroz aktivnosti kao što su uparivanje po uzorku i teksturi, razlikovanje boja i veličina. (Britton, 2000) Tu je još i razdoblje posebne osjetljivosti za spretnost u kretanju koje se razvija još i prije rođenja, a svoj maksimum dostiže u razdoblju od druge do četvrte godine. Maria Montessori proces kretanja tumači izrekom: "Od hvatanja prema shvaćanju" pri čemu značajnu ulogu imaju ruke kojima dijete istražuje predmete iz okoline. Primivši predmet u ruke, dijete ga proučava najprije jako blizu, pa ga potom malo udalji, pa taj isti predmet opipava i percipira sa svim njegovim svojstvima (npr. oblik, težina, toplina, razlika u kakvoći itd.). (Britton, 2000) Hvatanjem predmeta, dijete dolazi do spoznaje i tako razvija svoju inteligenciju, samostalnost, neovisnost, samosvijest i samopouzdanje. Ipak, kako bi razvoj djeteta bio potpun, nije dovoljno da dijete posjeduje samo nagon za određenom aktivnošću, već je potrebno usmjeravati njegovo kretanje.

Posljednje, ali nikako manje važno razdoblje koje Maria Montessori ističe je razdoblje posebne osjetljivosti za društveno ponašanje. Pošto je u ranom djetinjstvu dijete usmjereno na svoje tijelo i pokrete, to je razdoblje pogodno za usvajanje uljudnih oblika ponašanja. Odrasli moraju uočiti i zadovoljiti dječje potrebe, te primjenjivati ispravan govor i ponašanje. Nadalje, djetetu treba omogućiti stjecanje iskustava, te učiniti sve kako bi dijete u potpunosti iskoristilo razdoblje posebne osjetljivosti.

4.2. Stupnjevi odgoja od rođenja do zrele dobi

Gledajući rast i razvoj kao put od rođenja do zrele dobi, Maria Montessori podijelila ga je na četiri stupnja odgoja. Ti se stupnjevi ne mogu promatrati izdvojeno već se nadovezuju jedan na drugi i svaki je temelj sljedećem. Prvi i drugi stupanj obuhvaćaju djetinjstvo, a treći i četvrti doba adolescencije. Prolaskom kroz navedene stupnjeve, čovjek bi trebao biti dovoljno zreo i sposoban da samostalno donosi odluke. Nadalje, to dovodi do razvoja u samosvjesnu i odgovornu osobu koja je sposobna preuzeti odgovornost za svoje postupke i upravljati vlastitim životom.

Prvi stupanj kroz koji osoba prolazi naziva se stvaralačkim stupnjem. On obuhvaća period od rođenja do treće godine, te od treće do šeste godine. Specifičnost ovog stupnja leži u činjenici da u tom razdoblju dijete uči koristeći se svim osjetilima, osjećajima i motorikom, svjesno i nesvjesno, te ima potrebu osamostaliti se. (Britton, 2000) Djetetu je potrebna sloboda unutar okoline prilagođene njegovim potrebama. Potreba koju Maria Montessori u ovom razdoblju ističe kao temeljnu je potreba za ljubavlju i prihvaćanjem. Uz navedeno, za ovaj stupanj karakterističan je individualan rad s djetetom jer on predstavlja temelj za društvenu svijest i razvoj osjećaja za društvo.

Drugi stupanj razvoja obuhvaća razvoj djetetova društvenog bića. Naime, dijete u ovom razdoblju doživljava velike promjene na tjelesnom, duhovnom i duševnom planu. (Britton, 2000) Tjelesne promjene odnose se na rast, kontrolu reakcija, ispadanje mliječnih zubića itd., dok su duhovne promjene nešto kompleksnije. U duhovnom pogledu te promjene vezane su uz razumijevanje apstraktnog, razvijanje moralnih kategorija, te razlikovanje između dobra i zla. Dijete postaje društveno biće koje aktivno i svjesno sudjeluje u zajedničkim aktivnostima s ostalom djecom, a koje indirektno i dalje vode odrasli.

Treći razvojni stupanj Maria Montessori nazvala je stupnjem odmaranja. Ovaj stupanj vezan je uz period od dvanaeste do osamnaeste godine. Ovaj period obilježava neka vrsta krize kroz koju mladi prolaze. (Britton, 2000) Naime, susreću se s brojnim promjenama, kako fizičke, tako i psihičke prirode. Žele spoznati samog sebe kao osobu pronaći svoj identitet, dati svoj doprinos i otkriti smisao svog postojanja. Prilikom svega navedenog, karakterističan je i razvoj snažnih osjećaja za ljude oko sebe, te stjecanje novih poznanstava i prijateljstava. Napuštajući sigurnost djetinjstva i tražeći nove društvene veze i vrijednosti, mladi stvaraju vlastite stavove.

Maria Montessori smatrala je da u ovom periodu škola ne bi trebala od mladih previše tražiti, već bi im trebala pružiti slobodu i samostalnost, te cijeniti njihovo dostojanstvo.

Posljednji, četvrti stupanj razvoja Maria Montessori naziva stupnjem zrelosti. Taj stupanj odnosi se na razdoblje s osamnaest na više godina života. (Britton, 2000) Naime, u tim godinama, mladi čovjek bi, sukladno iskustvima stečenim kroz prethodne osjetljive stupnjeve trebao biti sposoban za donošenje vlastitih odluka i kreiranje vlastitih stavova i na kraju i vlastitog života.

5. PRIPREMLJENO OKRUŽENJE I NJEGOVA ULOGA

Kad je u pitanju izgled okoline u ustanovama, Maria Montessori postavila je jako stroga pravila. Pod pojmom pripremljena okolina ona podrazumijeva okolinu koja je primjerena potrebama i razvojnim mogućnostima djeteta, te nudi sve potrebno djetetu za umni, tjelesni, duhovni i duševni razvoj. (Matijević, 2001) Vjerovala je da djeca trebaju okolinu usmjerenu na njih kako bi uspješno „rasli“ u samopouzdanju.

Pripremljena okolina ima ključnu ulogu u razvoju djeteta jer zadovoljava njegove stvarne potrebe, ali i dopušta rast njegove ličnosti. Važno je naglasiti da okolina treba biti uredno organizirana jer dijete korištenjem materijala dovodi u red ono što ima u sebi. (Matijević, 2001) Sav pribor je postavljen tako da dijete vodi od lakših prema težim vježbama, točnije od konkretnog prema apstraktnom priboru. Okolina koja je pripremljena za dijete istodobno je, prema Mariji Montessori znak slobode, ali i odgojno sredstvo. (Matijević, 2001) Djetetu je pružena mogućnost da se igra ili radi na upravo onako kako njemu najbolje odgovara.

Okolina uvelike utječe na dijete, a ono se razvija samo ako ima prilike stjecati iskustvo. Odrasli moraju dati priliku djeci da to iskustvo steknu na osobni način, pri čemu je važno da se premaši jaz između svijeta djeteta i svijeta odrasle osobe. Maria Montessori naglašava da pripremljena okolina mora biti harmonična i jedinstvena cjelina, a ne zbrka različitih stvari i materijala za rad jer će samo na taj način, preko djece oživjeti. (Matijević, 2001) Samo pripremljena okolina djeci pruža mogućnost učenja i usvajanja novih znanja i vještina na zabavan i zanimljiv način.

5.1. Montessori prostor

U Montessori vrtićima, prostor se uređuje prema estetskim kriterijima Montessori pedagogije. To znači da su na zidovima stvarne slike prirodnih ljepota, slike koje prikazuju

životnu svakodnevicu, umjetničke slike... Stolovi i stolice trebaju veličinom biti primjereni djeci i njihovoj snazi, kako bi ih djeca lako mogla prenositi i razmještati prema vlastitom nahodaženju. Jedini kriterij za izbor predmeta koji se koriste u Montessori prostoru je „Samo je najbolje dovoljno dobro za dijete“. (Britton, 2000)

U prostoru je dovoljno mjesta za slobodno kretanje djece, hodanje, plesanje i slobodnu igru. Prostor u kojem borave djeca ukrašava se biljkama za koje uz odgajatelje brinu i djeca, a po mogućnosti u prostoru borave i životinje za koje također brinu djeca. U blizini je potreban vrt koji djeci pruža mogućnost stvarnih radova u vrtu, poput primjerice uzgajanja biljaka i vrtlarenja. Djeca u sobi imaju mogućnost koristiti tekuću vodu kako samostalno mogla prati posuđe, a tu je i kuhinjska oprema za obavljanje poslova koji su redoviti u kućanstvu. Svaki dio pribora je čist, potpun i složen u pravilnom slijedu jer jedino na taj način djeca mogu svoj rad bez teškoća privesti kraju. (Britton, 2000) Svi dijelovi pribora su skladnih boja kako bi poticali dijete i vodili ga do usavršavanja vještine. Sav pribor je postavljen u otvorene regale, vidljiv i dostupan djetetu. Dostupnost je osobito važna za manju djecu i djecu s teškoćama u kretanju, te zbog toga sav pribor treba biti na mjestima koja svako dijete može dosegnuti. (Britton, 2000)

U Montessori prostoru nalazi se uvijek samo po jedan primjerak pribora za pojedinu vježbu jer se ako se neko dijete koristi tim istim priborom suočava s rješavanjem problema. (Britton, 2000) Nameću mu se tri rješenja – da gleda i čeka, da pronađe neku drugu zanimaciju ili da ispunjenje svoje želje odgoditi za kasniju igru i odustane. Dijete čeka, što spontano potiče razvoj tolerancije i suradnje i uvažavanje drugih. Jedino pravilo u Montessori prostoru jest da nakon korištenja nekog pribora, on mora biti vraćen na isto mjesto gdje se nalazio prije upotrebe i u onom stanju u kakvom je i zatečen. (Britton, 2000)

5.2. Montessori pribor

Na temelju opažanja djece i iskustva u radu s djecom, Maria Montessori razvila je posebnu vrstu didaktičkog pribora – Montessori pribor. Originalni Montessori pribor odabire se na temelju određenih kriterija koji moraju biti zadovoljeni. (Britton, 2000) Prvi i osnovni kriterij je dostupnost pribora pošto se ovom pedagoškom koncepcijom nastoji razviti djetetova samostalnost. Drugi kriterij je da pribor djetetu treba biti interesantan i poticati ga na aktivno rješavanje problema, te na korištenje osjetila, ruku i misli. Treći kriterij je primjerenost potrebama i razvojnim sposobnostima svakog djeteta ponaosob. Četvrti kriterij je mogućnost

uočavanja pogreške u radu jer dijete samo mora moći uočiti svoje pogreške i biti samostalno u ispravljanju svog rada. (Britton, 2000)

Pribor je osmišljen na način da dijete rješava jednu vrstu problema. Rješavanje nekog određenog problema omogućeno je putem metoda pokušaja i učenja na vlastitim greškama, a zadatak je u potpunosti riješen kada dijete uspješno prođe sve korake. (Britton, 2000) Rukujući Montessori priborom, dijete izvodi konkretne radnje kao što su slaganje, stavljanje dijelova u određene rupice, svrstavanje, otkrivanje razlika i sličnosti, slaganje u redove, vaganje, mjerenje, građenje i slično i putem ponavljanja ga u potpunosti upoznaje.

Pribor je pomoć djetetu, ono ga bira prema svom interesu i svojim potrebama. Odgojitelj djetetu pokazuje na koji način se koristi priborom, dok dijete pažljivo prati što odgojitelj radi. Odgojitelj mora priborom rukovati uvijek na isti način, čak i kad dijete nije potpuno usmjereno na njegov rad. (Britton, 2000) Za vrijeme izvođenja pojedine vježbe odgojitelj ne objašnjava što radi jer Maria Montessori smatra da je korisnije za dijete da uz što manje riječi dođe do željenog učinka. Na taj način dijete samo uviđa i donosi zaključke. (Britton, 2000) Montessori odgojitelj mora djetetu ukazati na učinjene pogreške jer mu na taj način omogućuje samostalno napredovanje.

5.3. Podjela Montessori materijala

Maria Montessori osmislila je pet vrsta materijala vezanih uz različita područja učenja. Svaki od tih materijala je originalan, estetski prihvatljiv, poticajan i konstruiran u skladu s razvojnim mogućnostima djeteta. Prema podjeli koju je Maria Montessori iznijela, postoji materijal za vježbe za praktični život, osjetilni materijal, materijal za matematiku, za jezik, te svemirski materijal. (Jagrović, 2007)

Materijal za vježbe za praktični život osmišljen je kako bi se kod djeteta razvijala samostalnost, odgovornost, koordinacija pokreta i spremnost na pružanje pomoći. Vježbe se odnose na tri područja - briga za samog sebe, briga za okolinu, te briga za život u zajednici. Rad s ovim materijalima odnosi se na aktivnosti poput šivanja gumba, vezanja vrpce, spajanja kukica, higijenskih navika, sudjelovanju u kućanskim poslovima, te prakticiranje osnova pristojnog ponašanja.

Kada je riječ o osjetilnom materijalu, tendencija je na boji, obliku, veličini, težini i površini samog predmeta. On zbog svoje jednostavnosti ima meditativni karakter, budući da

djeca ponavljajući vježbu postižu mir i koncentraciju. Njegova svrha nije razvoj kreativnosti, već on djetetu nudi mogućnost da stekne točnije, uređenije i svjesnije iskustvo.

S druge strane materijal za matematiku, osmišljen je na način da djeca putem ponovljenih, jasnih i logičnih sljedova provedenih radnji uče razmišljati prema određenom redu. Nadalje, materijal za jezik obuhvaća razne igre i gramatičke vježbe koje pospješuju čitanje i pisanje. Najpoznatiji materijal za učenje jezika su slova na grubom, hrapavom papiru nalijepljenom na drvene pločice, tako da dijete vrhovima prstiju opipava i kinestetički doživljava oblik slova.

Osim navedenih, posljednja vrsta materijala koju Maria Montessori navodi u svojoj pedagoškoj koncepciji je materijal za svemirski odgoj. On se odnosi na globuse i razne slagalice na kojima se mogu opipati zemlje i oceani. Mjesto koje svemirski odgoj zauzima u pedagogiji Marie Montessori vezan je uz njezino uvjerenje o potrebi za djetetovim cjelovitim pogledom na svijet, kao i na stav da dijete treba sudjelovati i biti u kontaktu sa svojom okolinom.

5.4. Grupe djece u Montessori vrtiću

U Montessori vrtićima grupe su sastavljane mješovito, pazeći da u svakoj grupi budu djeca različite dobi, te da broj dječaka i djevojčica bude podjednak. Osim navedenog, prilikom sastavljanja grupa u obzir se uzimaju i neke druge karakteristike poput razvojne dobi, spretnosti fine i grube motorike, razumijevanja govora i sličnog. (Philipps, 1999) S obzirom na to da u grupi borave djeca različite dobi, prostor posjeduje raznovrsne poticajne materijale i predmete prilagođene različitim godinama.

Postoje podijeljene strane pomažu li mješovite grupe razvoju ili mu odmažu. Prednost mješovitih grupa svakako je činjenica da starija djeca imaju priliku pomagati mlađoj djeci, a mlađa djeca stječu iskustva onih starijih. Osim prednosti za mlađu djecu, starija djeca objašnjavanjem aktivnosti i pojedinih zadataka učvršćuju i grade svoje postojeće znanje i iskustvo. Uz stariju djecu u grupi, mlađa djeca imaju osjećaj zaštite pokazujući tako manje nezadovoljstva pri rastanku s roditeljima.

Djeca s poteškoćama također su prihvaćena u takvim grupama i uključena u sve aktivnosti koje se provode. Starija djeca obično primjećuju da im je potrebna pomoć, te se trude pomoći onima koji nešto ne mogu učiniti sami. Sastavljanjem mješovitih grupa, potiče se samostalnost, samosvjesnost, te prosocijalno ponašanje.

6. USVAJANJE SAMOSTALNOSTI IZ PERSPEKTIVE MONTESSORI PEDAGOGIJE

Samostalnost je stanje osobe u kojem osoba ne ovisi o drugima i nije joj potreban netko drugi da bi nešto ostvarila. Osim što podrazumijeva nezavisnost u ponašanju, ona podrazumijeva i odlučnost, ali i čvrst karakter. (Slunjski, 2013.) Novorođenče je nesamostalno i nemoćno, te bi bez pomoći drugih umrlo. Dijete tek postepeno, tijekom svog razvoja, stječe određeni nivo samostalnosti koji mu omogućuje da samostalno obavlja određene radnje bez potrebe da mu drugi pomažu. Upravo zbog toga, djeca predškolske dobi trebaju biti sigurna u svoju snagu i imati samopouzdanje jer će im to omogućiti da većinu radnji u svakodnevnom životu obavljaju sama, iako će im za pravilan rast i razvoj i dalje biti potrebna briga odraslih (Slunjski, 2013). Stoga odgojno-obrazovni proces treba biti osmišljen tako da dijete postepeno stječe samostalnost kroz različite aktivnosti (primjerice: igra, rad, odgojno-obrazovno formiranje navika itd.).

Maria Montessori naglašava važnost samostalnosti i njezinog razvoja kod djeteta. Kroz moto „Pomozi mi da to učinim sam“ vidljivo je da se od odgojitelja traži da djecu usmjerava prema samostalnom rješavanju postavljenog problema. Ona smatra da će se jedino razvojem samostalnosti i pružanjem slobode izbora dijete odvažiti otkrivati sve svoje mogućnosti i bez straha probati doći do rješenja na različite načine. Nadalje, tako će dijete više naučiti o svijetu i životu, nego da mu odrasle osobe sve „serviraju na pladnju“ i naprave umjesto njega. Philipps (1999) navodi da „Dijete mora imati slobodu, slobodu da griješi, slobodu da traži i samo nađe ispravan način!“ Montessori također ističe da se djeca ne pohvaljuju samo za postignuti rezultat, već i za pokušaj jer se kod djece želi potaknuti zadovoljstvo onime što su sami postigli i pohvaliti ih za nastojanje da sami nešto učine.

6.1. Roditelji i usvajanje samostalnosti

Roditelji imaju važnu ulogu u poticanju i razvijanju samostalnosti djeteta. Kada dijete nešto uspije učiniti samo, osjeća se vrijedno i to pozitivno utječe na razvoj slike o samome sebi. Uobičajena greška odraslih, naročito roditelja, je njihov pretjerano zaštitnički stav zbog kojeg djeci ograničavaju mogućnosti za stjecanje samostalnosti. (Slunjski, 2013.) Upravo zbog takvog stava sprječavaju djecu da nešto naprave sami. Takvi roditelji često umjesto djece obavljaju ono što bi dijete moglo učiniti samo, uskraćujući im na taj način priliku za razvoj samostalnosti. Sukladno tome, djeca će se ponašati u skladu sa slikom koju odrasli imaju o njima odnosno u skladu s očekivanjima odraslih. Stoga su vrtići, posebno Montessori vrtići odlični za formiranje samostalnosti kod djece.

Kada je dijete malo, razvoj samostalnosti odnosi se na hranjenje, oblačenje, obuvanje, pospremanje igraćaka i druge svakodnevne aktivnosti. Kad je dijete starije to uključuje i druge poslove – serviranje stola, pospremanje sobe, pisanje zadaća... (Slunjski, 2013.) U principu se razvoj samostalnosti počinje odvijati od druge godine djetetova života kad ono počinje izražavati želju da nešto učini samo, a roditelji mu to ne dopuste. Stoga su mnoga djeca te dobi prkosna, inatljiva i imaju napade bijesa (npr. bacaju se na pod...), te odbijaju puno zahtjeva koje im se uputi. U dobi od 3 do 4 godine dijete želi svratiti pozornost na sebe praveći se važnim. Zato mu treba ponuditi aktivnosti koje su primjerene za samostalno izvođenje za određenu dob. (Slunjski, 2013.) Primjerice, dijete može samo nalijevati vodu iz malog vrča, upotrebljavati vilicu, sudjelovati u odijevanju i obuvanju (otkopčavati, razlikovati prednju i stražnju stranu odjeće), samo ići na WC i slično.

Stoga razvoj i usvajanje samostalnosti treba poticati od rođenja i to onim poslovima koje dijete može izvršiti ovisno o dobi i svojim razvojnim mogućnostima. Prilikom navedenog roditelj treba iskazati povjerenje prema svom djetetu jer je to važno za razvoj djetetovog samopouzdanja kao i pozitivne slike o sebi.

6.2. Dječji vrtić i razvoj samostalnosti

Poticanje samostalnosti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja važan je dio svakodnevnog života, te odgojno-obrazovnog plana i programa. Posebno se to odnosi na vrtiće koji rade prema principima Montessori pedagogije. Samostalnost u takvim vrtićima treba početi poticati već od jasliske dobi kroz pospremanje igraćaka, penjanje uz stepenice, samostalno jedenje i pijenje iz čaše i slične aktivnosti. (Lilliard, 2022.) U početku je djeci potrebna mala pomoć i bodrenje, no ubrzo se ugledaju jedan na drugoga i sami savladavaju ove vještine. Djeci je potrebno dati dovoljno vremena da savladaju svaku aktivnost kako bi se osjećali ponosno i uspješno.

Prethodno navedene radnje koje potičemo u vrtiću su za dijete važne i pomažu mu u zadovoljavanju potreba za: autonomijom, samostalnošću, uvažavanjem, slobodom izbora te kompetentnošću kao i ovladavanjem određenim znanjima i vještinama. (Lilliard, 2022.) Dijete ima potrebu da se osjeća učinkovito i uspješno u svojim nastojanjima s ljudima i stvarima oko sebe i tu potrebu treba poštivati i zadovoljiti ju.

6.3. Vježbe za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu

Samostalnost je jedna od ključnih osobina koje čovjek mora posjedovati kako bi mogao živjeti „punim plućima“. Ona se usvaja od najranije dobi, a s godinama se sve više razvija. Samostalnost treba poticati već u vrtiću, od jasljičke dobi. Ako je dijete malo, to ne znači da nešto neće usvojiti i moći napraviti samo. Dijete treba poštovati i pružiti mu priliku da nauči, da pogriješi i da pokuša ponovno jer je to dobro kako za razvoj njegove samostalnosti, tako i za sveukupan razvoj.

Maria Montessori u okviru svoje pedagoške koncepcije – Montessori pedagogije njeguje baš to. Želju da dijete bude dijete, da izrazi svoju inteligenciju i potencijale kroz aktivnosti koje može obaviti samo. U Montessori vrtićima djecu se kroz životno-praktične aktivnosti nastoji podučiti obavljanju istih, ali i usvajanju samostalnosti koja će im uvelike biti korisna za čitav život.

Kako bih prikazala nekoliko skupina vježbi koje doprinose usvajanju i poticanju samostalnosti u svakodnevnom životu, napravila sam tablicu aktivnosti na primjeru Dječjeg vrtića Srčeko iz Zagreba koji upravo takve vježbe provodi. One se dijele u 4 skupine: početne vježbe za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu, briga za sebe, briga za okolinu, te vježbe uljudnog ophođenja. Navedene su prikazane u tablici. (Tablica 1)

VJEŽBE ZA POTICANJE SAMOSTALNOSTI U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU	
1. POČETNE VJEŽBE ZA POTICANJE SAMOSTALNOSTI U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU	KRETANJE U PRIPREMLJENOJ OKOLINI SAMOSTALNO HODANJE PO STEPENICAMA NOŠENJE STOLCA NOŠENJE STOLA NOŠENJE SAGA NOŠENJE POSLUŽAVNIKA NOŠENJE VRČA NOŠENJE KOŠARICE

	<p>ODMATANJE I ZAMATANJE SAGA</p> <p>SJESTI I USTATI</p> <p>OTVARANJE I ZATVARANJE VRATA</p> <p>OTVARANJE I ZATVARANJE RAZLIČITIH PREDMETA</p> <p>OTVARANJE I ZATVARANJE ŠTIPALJKI</p>
<p>2. BRIGA ZA SEBE</p>	<p>PRENOŠENJE</p> <p>HVATANJE DLANOVIMA</p> <p>HVATANJE ŠAKOM</p> <p>HVATANJE PRSTIMA</p> <p>HVATANJE VRHOVIMA PRSTIJU</p> <p>PRENOŠENJE SJEMENKI ŽLICOM</p> <p>PRENOŠENJE BADEMA HVATALJKOM</p> <p>PRENOŠENJE ŠKOLJKI PINCETOM</p> <p>PRENOŠENJE KINESKIM ŠTAPIĆIMA</p> <p>PRENOŠENJE VODE SPUŽVOM</p> <p>PRENOŠENJE VODE ŽLICOM</p> <p>PRENOŠENJE VODE GRABILICOM</p> <p>PRENOŠENJE VODE VELIKOM PIPETOM</p> <p>PRENOŠENJE VODE MALOM KAPALJKOM</p> <p>PRESIPAVANJE SJEMENKI</p> <p>PRELIJEVANJE VODE IZ VRČA U VRČ</p>

	<p>PRELIJEVANJE VODE IZ VRČA U BOČICE LIJEVKOM</p> <p>PRELIJEVANJE IZ VRČA U DVIJE ČAŠE</p> <p>OKVIRI ZA ZAKOPČAVANJE I VEZANJE</p> <p>PRANJE RUKU</p> <p>BRISANJE NOSA</p> <p>ČEŠLJANJE KOSE</p> <p>PLETENJE PLETENICA</p> <p>SLAGANJE ODJEĆE</p> <p>ČIŠĆENJE CIPELA</p> <p>UVLAČENJE VEZICA U CIPELE</p> <p>STAVLJANJE PREGAČE</p> <p>STAVLJANJE KAPE</p> <p>OBLAČENJE KAPUTA</p> <p>NAVLAČENJE RUKAVICA</p> <p>OBUVANJE CIPELA</p>
<p>3. BRIGA ZA OKOLINU</p>	<p>METENJE STOLA</p> <p>METENJE PODA</p> <p>PRANJE STOLA</p> <p>BRISANJE STOLA SPUŽVOM</p> <p>ČIŠĆENJE PRAŠINE S PREDMETA</p> <p>LAŠTENJE METALA</p> <p>PRANJE RUBLJA</p>

	<p>PRANJE SUĐA</p> <p>MIJEŠANJE PJENJAČOM</p> <p>REZANJE KRUHA (SIRA...)</p> <p>REZANJE JABUKE</p> <p>CIJEĐENJE LIMUNA (NARANČE, GREJPA...)</p> <p>PROSIJAVANJE RIŽE I BRAŠNA</p> <p>KRUNJENJE KUKURUZA</p> <p>PRESAVIJANJE UBRUSA</p> <p>GULJENJE I REZANJE POVRĆA I VOĆA</p> <p>REZANJE I ARANŽIRANJE CVIJEĆA</p> <p>SERVIRANJE STOLA</p> <p>REZANJE PAPIRA ŠKARAMA</p> <p>PREDVJEŽBA ŠIVANJA</p> <p>ŠIVANJE NA KARTONU</p> <p>ŠIVANJE NA TKANINI (VEZENJE)</p> <p>ŠIVANJE BODOM (KRIŽIĆ)</p> <p>UŠIVANJE GUMBA</p> <p>PLETENJE</p> <p>ZABIJANJE ČAVLIĆA</p> <p>OŠTRENJE OLOVKE</p> <p>LOKOTI I KLJUČEVI</p> <p>VIJCI I MATICE</p>
--	--

<p>4. VJEŽBE ULJUDNOG OPHOĐENJA</p>	<p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – PROMATRANJE</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – ISPRIČAVANJE</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – SKRETANJE POZORNOSTI NA SEBE</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – POZDRAVLJANJE I POZIVANJE GOSTA</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – PREDSTAVLJANJE</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – IZVOLI, HVALA, MOLIM</p> <p>VJEŽBA ULJUDNOSTI – KOMPLIMENTIRANJE</p> <p>NOŠENJE I LISTANJE KNJIGE</p> <p>PRONALAŽENJE AKTIVNOSTI</p> <p>OTPUŠTANJE DJECE IZ KRUGA</p> <p>HODANJE PO CRTI</p> <p>VJEŽBA TIŠINE</p> <p>STOL MIRA</p>
-------------------------------------	---

Tablica 1: Vježbe za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu (DV SRČEKO, Zagreb, Pantovčak 115-117, 2014.)

6.4. Primjeri vježbi za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu

- a) Početna vježba za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu – samostalno hodanje po stepenicama

Ova vježba provodi se s djetetom u dobi od 2,5 godina s primarnim ciljem pravilnog hodanja po stepenicama, te sekundarnim ciljevima: razvoju koordinacije pokreta, usvajanju spoznaja o prostoru i samostalnosti. Djetetovu pozornost treba usmjeriti na izmjenjivanje lijeve i desne noge. Prije svega dijete treba biti potaknuto na aktivnost, te istu treba imenovati. Zatim treba koračati do stepenica i stati, te zamoliti dijete da gleda dok se odgojitelj penje uz stepenice držeći se za rukohvat. Nakon toga dijete aktivnost pokušava napraviti samo.

- b) Briga za sebe – pranje ruku

Vježba se provodi s djetetom od 3 godine s ciljem usvajanja pravilnog pranja ruku, te sekundarnim ciljevima razvoja koordinacije ruku, fine motorike, samostalnosti, brige o sebi i logičnom slijedu radnji. Nakon demonstracije, dijete aktivnost provodi samo.

- c) Briga za okolinu – serviranje stola

Cilj aktivnosti je da dijete usvoji pravilno serviranje stola, te da uz to zna voditi brigu o sebi i društvu, da razumije što znači smisao za res, da bude samostalno i kulturno se ophodi prema drugima.

- d) Vježbe uljudnog ophođenja – predstavljanje

Ova vježba provodi se s djetetom kad dođe u vrtić, a može se provoditi s malom ili velikom grupom djece. Za uvježbavanje bi bilo dobro iskoristiti svakodnevne situacije. Cilj je naučiti dijete kulturnom predstavljanju i uljudnom ophođenju. Ova vježba provodi se na način da djeca sjede u krugu i igraju uloge (upoznavanje s prijateljevim roditeljima). Najprije se trebaju podijeliti uloge - jedno dijete je roditelj, drugo glumi dijete. Odgojitelj je dijete koje se predstavlja obitelji prilikom susreta. Odgojitelj potom treba sugerirati događaj primjerice: „Mama, ovo je moja prijateljica Ana iz vrtića. Ana, želim te upoznati s mamom – prilikom imenovanja koristiti ime i prezime. Rukovati se i staviti naglasak da je prilikom upoznavanja važan kontakt očima. Nakon provedbe, djeca samostalno ponavljaju vježbu.

7. MONTESSORI ODGOJITELJ

Montessori odgojitelj je most između djeteta i okoline. (Matijević,2001) On priprema okolinu primjerenu djetetovom razvojnom stupnju, promatra dijete zapažajući njegove potrebe i vodeći ga od vježbe do vježbe. Također, djetetu pokazuje i objašnjava kako se koristi priborom. Nadalje, on individualno prenosi točan način izvođenja pojedine vježbe svakom djetetu, sve dok dijete ne usvoji vježbu tako da ju može izvesti samostalno. Odgojitelj se nakon toga povlači promatrajući, te opažajući dječje aktivnosti i način rada s materijalom, te dječje ponašanje. Na taj način, svojim neupadnim ponašanjem kod djece gradi koncentraciju, želju, interes i ljubav za neku aktivnost ili rad.

Osobine potrebne Montessori odgajatelju su strpljenje, mogućnost uživanja, razumijevanje, prirodni autoritet, duhovitost, maštovitost i dakako poštovanje prema djetetu, koje je potrebno njegovati samoodgojem. Bitno je da njeguje svoj izgled, odnosno da je prikladno i uredno odjeven. Odgajatelj svojom pretjeranom šminkom ili nakitom odvrća pozornost djeteta s Montessori pribora, stoga bi to trebalo izbjegavati, te nastojati izgledati što prirodnije. (Matijević,2001) Interakciju između djeteta i odraslog određuje pažnja, ljubav i razumijevanje. Najvažnija osobina je dosljednost jer samo takvim ponašanjem i dosljednim reakcijama djeca mogu spoznati svoje granice. Umjesto stvaranja jaza između djece i odraslih, potrebno je izgrađivati partnerski odnos utemeljen na vjerovanju u sposobnosti svakog djeteta. Cilj odgoja je pomoći djetetu da se osamostali pritom uvažavajući njegovu ličnost. (Britton, 2000)

Uloga odgajatelja u Montessori vrtiću je indirektno pripremiti mogućnosti za djetetov slobodan izbor, tj. staviti na raspolaganje materijale koji potiču samostalan rad, pritom pazeći na kvalitetu, a ne kvantitetu. (Britton, 2000) Potrebno je također stvoriti atmosferu koja je mirna, opuštena i poticajna, u kojoj se djeca mogu koncentrirati i međusobno poticati. Nije dovoljna sama ponuda materijala, već je potrebno da odgajatelj uvede dijete u njega putem lekcija koje se sastoje od tri stupnja. Prvi stupanj se sastoji od odgajateljevog opisa i pokazivanja predmeta, na drugom stupnju odgajatelj taj predmet imenuje i dozvoljava djetetu da ga samo izabere, a na trećem stupnju odgajatelj pita dijete kako se taj predmet zove. Kada dijete ta tri stupnja savlada, odgajatelj se povlači i pušta dijete da samostalno rukuje materijalom. (Britton, 2000) Međutim, potrebno je voditi računa da je za kreativnost odgovorno dijete, a ne odgajatelj.

Osim spomenutih, zadaci Montessori odgajatelja su i očuvanje i nadgledanje pribora i reda u pripremljenoj okolini, te poznavanje istog zajedno s odgovarajućim načinima njegova

pokazivanja djetetu. Ponašanje odgajatelja treba biti pasivno i nenametljivo, da bi se djetetov duh mogao slobodno razvijati. (Britton, 2000) Da bi odgajatelj mogao prepoznati djetetove individualne potrebe, osim poznavanja osjetilnih stupova i njegovih razvojnih faza, potrebno je i da promatra dijete. Također, treba poštovati djetetovu koncentraciju jer Montessori smatra da su djeca sposobna za duboku koncentraciju ako sama odluče kojom će se aktivnošću baviti, a odgajatelj taj fenomen treba cijiniti. To znači da kad se dijete duboko usmjeri na neku aktivnost, ono ne smije biti ometano ili prekidano. Tek kad dijete završi s radom, odgajatelj mu se treba obratiti jer je to trenutak u kojem dijete najčešće traži autoritet, sigurnost i ohrabrenje.

8. MONTESSORI PEDAGOGIJA U HRVATSKOJ

Čuveni hrvatski pedagozi (Lj. Kraičić, 1912.; D. Trstenjak, 1916.; J. Demarin, 1929.) proučavali su pedagogiju Marie Montessori i prenosili prve spoznaje o Montessori pedagogiji u Hrvatsku. (<https://hrmdrustvo.hr/>) Prvu Montessori ustanovu u Hrvatskoj otvorila je 1934. god. u Zagrebu grofica Dédée Vranyczany koja je pohađala edukaciju Montessori pedagogije u Londonu 1933.god. (<https://hrmdrustvo.hr/>)

Pojavom političkih promjena u našoj zemlji nakon Drugog svjetskog rata prevladavao je socijalistički pristup u odgoju i obrazovanju, te je bilo zabranjeno primjenjivati alternativne pedagogije. Promjenama i uspostavom demokratske vlasti 90-ih godina u Republici Hrvatskoj stvorene su pretpostavke za razvoj djelatnosti koja sadržaj svog rada ponajprije vidi u djetetu i njegovim razvojnim i prirodnim potrebama. Osnovno načelo odgoja i obrazovanja postaje ideja pedagoškog pluralizma koji je omogućen donošenjem Programskog usmjerenja odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi (Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture ,1991.) što otvara vrata „novim“ pedagogijama u Republici Hrvatskoj. Suvremeni trenutak razvoja Montessori pedagogije u Republici Hrvatskoj započinje 1991. godine otvaranjem prve privatne „Dječje kuće“ u Splitu.

15. – og studenog 2000.-e godine osnovano je Hrvatsko Montessori Društvo (HMD). HMD značajno je jer ono ne samo da surađuje s većinom vrtića koji rade po Montessori programu, već i organizira stručna usavršavanje i edukacije za sve koji se interesiraju za ovaj tip pedagogije. U Hrvatskoj postoje tri stručno-razvojna Montessori centra za edukaciju, a to su Stručno-razvojni centar Montessori Srčeko, Stručno-razvojni centar Dječji vrtić Vrbik, Zagreb i Stručno-razvojni centar Split. (<https://hrmdrustvo.hr/>)

Danas u Hrvatskoj postoji svega pet Montessori vrtića koji rade samo po načelima Montessori pedagogije, a to su Dječji vrtić "Montessori", Zagreb; Montessori Dječji vrtić "Srčeko", Zagreb; "Montessori Dječja kuća", Split; Dječji vrtić "Mali cvijetak", Split i Dječji vrtić "Sunčev sjaj – Nazaret", Đakovo. U 24 vrtića uz redovne programe provode se i Montessori programi. Neki od najznačajnijih takvih vrtića su: Dječji vrtić "Vrbik", Zagreb; Dječji vrtić "Vjeverica", Zagreb; Dječji vrtić "Jarun", Zagreb; Dječji vrtić "Zvezdice mira", Rijeka; Dječji vrtić "Ciciban", Velika Gorica; Dječji vrtić "Biokovsko zvonce", Makarska; Dječji vrtić „Cvrčak“, Čakovec i tako dalje. (<https://hrmdrustvo.hr/>)

9. USPOREDBA ALTERNATIVNIH PEDAGOŠKIH PROGRAMA

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj unatrag dvadesetak godina doživio je velike promjene. To je omogućeno Programskim usmjerenjem odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi (Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture, 1991). U koncept rada ranog i predškolskog odgoja uvedeni su alternativni pedagoški programi, tzv. razvojno-humanističke koncepcije. Sam naziv naslućuje da takve koncepcije polaze od ideje humanizma, djetetovih sposobnosti, prava i potreba. Konvencijom o pravima djeteta (UN, 1989.) svjetski je prihvaćeno da svako dijete ima pravo na razvoj usklađen osobnim mogućnostima i sposobnostima, te mu sukladno tome treba omogućiti najpovoljniji program predškolskog odgoja. Organizacija dnevnog življenja u vrtiću dio je identiteta ustanove jer vrtić nije samo zajednica učenja, već i zajednica življenja, druženja i igre prije svega. (Britton, 2000) U vrtiću svi participiraju, uče i stvaraju, te razvijaju samopoštovanje, kako djeca, tako i odrasli.

Za najpoznatije pedagoške programe današnjice, uz Montessori slove i Reggio, te Waldorf program. Svi oni temelje se na istraživanju dječjih interesa i postignuća, te su strukturirani po mjeri djeteta, točnije po njegovim mogućnostima, pružajući slobodu djetetu pri samom izboru aktivnosti.

Utemeljitelj i idejni začetnik Reggio koncepcije - Loris Malaguzzi, kao polaznu osnovu ove koncepcije navodi sliku o djetetu kao snažljivom, kompetentnom i snažnom biću. Reggio počiva na idejama konstruktivizma (Piaget) i sociokonstruktivizma (Vygotsky), višestrukih inteligencija (Gardner), različitih modaliteta ekspresije (Malaguzzi), te poticanja metarazine učenja (Bruner). Program je otvoren, određuju ga s jedne strane djeca, a s druge strane odgojitelji i roditelji. (Rigatti, 2000.) U središtu je aktivnost djeteta, ali i samorefleksija i refleksija odgojitelja jer oni također zajedno s djecom uče. Ona se još naziva i eksperimentalna

jer odgojitelji djeci pružaju punu podršku u traženju odgovora i ne nameću im gotova rješenja. Reggio pedagogija podrazumijeva puno globalniji i fleksibilniji pristup u kojem se hipoteze stvaraju, ali i mijenjaju i modificiraju ovisno o djetetu. Malaguzzi navodi tri osnovna prava djeteta koja se trebaju uvažavati, a to su: pravo djeteta na razumijevanje i razvijanje svojih potencijala, pravo na povjerenje u odrasle, ali i od odraslih, te pravo na podršku odraslih koja će mu omogućiti razvoj vlastitih konstruktivnih strategija mišljenja i djelovanja, a ne puko prenošenje znanja i uvježbavanje vještina. (Rigatti, 2000.) Najvažnija ideja Reggio pedagogije je aktivno slušanje i suradnja među djecom, zatim među djecom i odgojiteljima, te među odgojiteljima međusobno. Odgojitelji slušaju pitanja koja im djeca postavljaju, kao i odgovore, ideje, objašnjenja, te na taj način uče od djece i obratno. Oni su na neki način partneri djeci u procesu učenja, stalno ga istražuju zajedno s djecom, ali i u kooperaciji s drugim odgojiteljima i stručnim timom. Nadalje, Reggio odgojitelji naglašavaju važnost pružanja prilika djetetu da izrazi ono što zna i o čemu razmišlja, na bilo kojem stupnju svog znanja. Podržavaju dijete da se, prije nego što nauči čitati i pisati izrazi kroz „100 jezika“ koje djeca posjeduju (različite vrste izražavanja; crtanje, slikanje, modeliranje, igranje itd.). Roditelji su također aktivni sudionici u osiguravanju prilika za učenje djece, a ulozi prostora pridaje se dodatna vrijednost, te ga se naziva trećim odgojiteljem. Naime, prostor osigurava kvalitetu učenja djece, osjećaj slobode, mogućnost ugodnog druženja, instruktivnom dimenzijom stalno potiče na nova istraživanja, komunikaciju i stvaranje prijateljstva, omogućujući djetetu izbor i potičući ga na rješavanje problema i refleksiju.

Waldorf pedagogija polazi od teorije Rudolfa Steinera koji smatra da temelj odgoja djeteta čine duhovne znanosti. Steiner smatra da ljudska duša traži fizičko tijelo da bi mogla ispuniti svoju zadaću na Zemlji. Steiner smatra da ne treba nešto pokušavati usaditi u dijete, već oslušivati njegovu pravu prirodu i osigurati vanjske okolnosti koje će mu potpomoći. U Waldorfskoj pedagogiji temperamenti imaju veliko značenje. Razlikujemo ih po zastupljenosti četiri elementa u svakom od njih. Stoga postoje melankolik (zamišljen, prevladava „ja“), kolerik (lako se naljuti, prevladava astralno tijelo), sangvinik (lako mu je skrenuti pažnju, prevladava „eterično tijelo“), te flegmatik (lijenost, prevladava „fizičko tijelo“). Djeca su u prvih sedam godina pretežno sangvinici.

Steiner je čovjekov život podijelio na četiri razdoblja. Prvo razdoblje počinje rođenjem fizičkog tijela i dijete je tada osjetilno biće koje sve oponaša i upija, a osjetilno iskustvo prodire duboko i dijete ga želi oponašati. Drugo razdoblje počinje izmjenom zuba kad se oslobađa eterično tijelo i dijete uči preko odgojitelja kojeg voli. Treće razdoblje određuje pubertet koje obilježava potištenost. Četvrto razdoblje počinje oko 21. godine rođenjem vlastitog ja, te čovjek

više ne ovisi o karmi, već o vlastitim odlukama. (Steiner, 2008.) Steiner, baš kao i Pestalozzi smatra da je jedino pedagogija koja povezuje mišljenje, osjećaje i htijenje, točnije glavu, srce i ruke jedina primjerena čovjeku. Nadalje, vjeruje u reinkarnaciju, a značajnu ulogu u životu čovjeka ima karma jer duša podliježe zakonu sudbine kojeg sama stvara, a tijelo podliježe zakonu naslijeđa. (Steiner, 2008.)

Waldorfska pedagogija objašnjava da djetetu treba što izvornija okolina, a odrasli treba živjeti i raditi tako da ga dijete može oponašati. Ritam je također važan jer djeci pruža sigurnost i lakše snalaženje. Prema waldorfskoj pedagogiji, u dnevnom, tjednom i godišnjem ritmu izmjenjuju se različite aktivnosti, poput grupnih igara, igara u krugu, slobodne igre, igre s instrumentima za djecu, odmaranja, umjetničkih, radnih i raznih drugih aktivnosti kojima se razvija stvaralačka igra potekla iz kreativnog rada i slobode. Velika pažnja posvećuje se radnom odgoju pomoću kojeg se djecu potiče na samostalnost; bave se životnim aktivnostima (sađenje i briga o vrtu, šivanje, heklanje, postavljanje stola i pospremanje...) Uz radni odgoj umjetničke aktivnosti važne su u ovoj pedagogiji. Njima se nastoji razviti dječji senzibilitet za poimanje svijeta i ljepote. Djeci se često pričaju priče i bajke (iste priče se pričaju po nekoliko tjedana) i izvode lutkarske predstave. Slikovnice se rijetko koriste jer smatraju da ne potiču razvoj dječje mašte. Materijali kojima se djeca koriste su isključivo prirodni, jednostavnih oblika, bez uzorka i većinom pobožani u osnovne boje.

9.1. Usporedba Montessori i Reggio koncepcije

Reggio pedagogija temeljni se na vjerovanju kako je predškolsko dijete aktivno, kreativno i kompetentno. Nadalje, prisutna je otvorenost prema djetetu i njegovim interesima jer se na njega ne gleda kao na pasivnog primatelja znanja, već kao na „stvaratelja“ i „voditelja“ predškolskog kurikuluma. Reggio koncepcija predstavlja sintezu pedagogije Marie Montessori i pedagoške ideje cjelovitosti odgoja. (Rigatti, 2000.) Utjecaj Marie Montessori na Reggio koncepciju očituje se u pridavanju velike važnosti ruci kao osjetilnom organu i osnovnom instrumentu spoznaje. Ruka povezuje dijete sa svijetom koji ga okružuje. Malaguzzijeva pedagogija polazi od cjelovitosti svijeta k cjelovitom doživljavanju životne stvarnosti. Posebno naglašava djetetovo stvaralaštvo i kreativnost. Za razliku od Montessori, važnost je u isticanju djetetove potrebe za izražavanjem ideja, htijenja, osjećaja i misli i to pomoću „sto jezika izražavanja“ koje svako dijete posjeduje. (Rigatti, 2000.) Ti „jezici“ očituju se u različitim načinima izražavanja; primjerice govorom, crtanjem, slikanjem, pjevanjem, sviranjem, plesom, dramatizacijom, gestom, građenjem itd.

Prostor u kojemu djeca borave organiziran je tako da djetetu omogućuje slobodno kretanje i istraživanje. Baš kao i kod Marie Montessori, i u Reggio koncepciji materijal treba biti estetski prihvatljiv, zanimljiv, primjeren i uvijek dostupan djetetu. Mallaguzzijeva pedagogija pristupa odgoju djeteta bez klasičnog, usiljenog rasporeda, a to se postiže poštivanjem djetetovog vlastitog osjećaja za vrijeme, te miješanjem djece različite kronološke dobi, čime se dobiva ozračje slično obiteljskom. (Rigatti, 2000.) Maria Montessori također se ne odvaja od ideje obiteljskog života. Naime, Montessori vrtić često se naziva dječja kuća budući da osim igračaka sadrži i prava mala kućanstva. Kod Montessori pedagogije također postoji miješanje djece prema dobi, što je kod obje koncepcije dobro s obzirom da na taj način djeca učvršćuju, uvježbavaju i proširuju svoja znanja.

Također, ono što je drugačije u ovoj pedagogiji u odnosu na Montessori pedagogiju je i to što djeca sama biraju s kojom odgojiteljicom žele provoditi svoje vrijeme, dok je u Montessori pedagogiji, odgojitelj onaj koji promatra i većinom je pasivan. U Reggio pedagogiji, odgojitelji su prisutni kako bi pomogli, usmjerili, slušali, a odgoj uključuje partnerstvo obitelji i odgojitelja, dok su odgojitelji, roditelji i djeca zajednica koja uči.

9.2. Usporedba Montessori i Waldorf koncepcije

Waldorfska pedagogija u obzir uzima temperament i ono što dijete sa sobom donosi, dok pedagogija Marie Montessori u odgoju djeteta u obzir uzima djetetove osjetljive stupnjeve života. Waldorfski pedagog doživljava dijete kao duhovno biće čije mu je vođenje povjereno na nekoliko godina, a posebna pažnja posvećena je djetetovom temperamentu. Njega se ujedno smatra dijelom djetetova bića kojemu waldorfski odgojitelji posvećuju posebnu pažnju. (Steiner, 2008.) Montessori pedagogija bazira se isključivo na promatranju djece i čovjeku daje posebno mjesto, dok waldorfska pedagogija smatra kako se odgoj temelji na društvu, karmi i reinkarnaciji na temelju koje objašnjava čovjekovu sudbinu na ovom svijetu.

Obje pedagoške koncepcije doživljavaju djecu kao pojedince prema kojima se treba nositi s posebnim poštovanjem, te kao važna i vrijedna duhovna i kreativna bića. Nadalje, Waldorf i Montessori koncepcija naglasak stavljaju na važnost prirodnog ambijenta u kojem djeca borave, bez prisustva plastike i umjetnih materijala, te na rad s prirodom i prirodnim materijalima. Sukladno svemu navedenom, obje pedagoške koncepcije obrazovanje temelje na potrebama djeteta ovisno o njihovoj dobi i razvojnim sposobnostima.

Waldorfska pedagogija započinje s usvajanjem akademskih vještina i znanja u mnogo kasnijoj dobi nego Montessori. Obrazovanje djece u Waldorf pedagogiji ispunjeno je maštom,

umjetnošću, glazbom sve do sedme, a ponekad i osme godine. Tek nakon toga kreće školsko obrazovanje u smislu čitanja, pisanja te osnova iz matematike. Svi sadržaji koji se nude djeci vezani su uz godišnja doba, svečanosti i njihovu izmjenu. (Steiner, 2008.) Tendencija u Waldorf pedagogiji je na mašti i igri, a djeca za vrijeme igre slobodno dijele iskustva, osmišljaju priče i scene igrajući se raznih uloga. Moglo bi se reći da je igra na neki način neovisnija. S druge strane, u Montessori sustavu djeca sama biraju aktivnost i odrađuju ju samostalno, a ne grupno. U Montessori pedagogiji je sve nekako složeno prema određenom redu. Primjerice, dijete riba sir na ribež i kad završi s aktivnošću, sve vraća na svoje mjesto. Na taj način ono uvježbava samostalnost i finu motoriku, ali ne uči i iskorištavanju namirnice. U Waldorf pedagogiji, s druge strane taj sir bi se iskoristio za pripremu nekog jela s djecom, točnije pravi rad bio bi iskorišten u prave svrhe. U Montessori pedagogiji mašta je dio kreativnog procesa, ali i stvarnog svijeta, pa se umjesto „igranje“ koristi riječ „rad“. Na taj način djeci se daje ideja da je rad zabavan. (Matijević,2001)

Uloga odgajatelja u Waldorf pedagogiji je potaknuti dijete na aktivnosti vlastitim primjerom pri čemu njegovo ponašanje i temperament određuju atmosferu u grupi. Suprotno od toga, u Montessori pedagogiji odgajatelj dijete ne potiče vlastitim primjerom, već djetetu na raspolaganje stavlja materijale koji potiču samostalni rad, osiguravajući mirnu i poticajnu atmosferu.

10.ZAKLJUČAK

Dijete je biće slobodnog uma koje ima pravo i želi učiti na način koji odgovara njegovim osobnim interesima i razvojnim potrebama. Upravo za takav način rada zalaže se i Montessori pedagogija čija je osnivačica - Maria Montessori promijenila pogled na učenje, odgoj, ali i samo dijete.

Montessori naglašava da je kod djece važno poticati samostalnost i to već od najranije dobi. Dijete se u usvajanje samostalnosti uvodi postepeno, korak po korak. Ako dijete pogriješi, nema veze jer je poanta u tome da dijete treba osjećati ponos zato što je nešto pokušalo napraviti samo. S vremena na vrijeme djetetu treba dopustiti da pogriješi, jer na greškama se najbolje uči. Roditelji koji to teško prihvaćaju na neki način iskazuju nedovoljno poštovanje prema djetetovoj prirodnoj potrebi za samostalnošću. Mnoga djeca jako žele samostalno završiti ono što su započela, pa odbijaju ponude za pomoć. Tada im treba pružiti podršku jer je to znak da napreduju u svojoj samostalnosti, posebno kad se radi o životno – praktičnim aktivnostima. To je nešto što će biti potrebno djetetu cijeli život, te je dobro da dijete što prije usvoji osnove poput kulturnog pozdravljanja, samostalnog jedenja, oblačenja ili odlaska na WC. Upravo tada treba odati priznanje njegovim pokušajima, a ne biti perfekcionista koji od djeteta uvijek očekuje savršeno obavljen posao.

Svaki vrtić i svaka druga odgojno - obrazovna ustanova trebala bi biti primjerena djetetu, njegovim potrebama, zastupati interese djece koja su mu povjerena i ne predstavljati traumu kako za dijete, tako i za roditelja. Djetetu treba pristupiti individualno bazirajući se na njegovim kvalitetama i usavršavanju njegovih sposobnosti kako bi raslo puno samopouzdanja i vjere u sebe. Ukoliko se djetetu nameće nešto što ne može dobiti se suprotan efekt - nezadovoljno dijete koje ne uviđa svoje kvalitete nego isključivo svoje nedostatke, dijete koje ne zna voditi brigu o sebi i koje ne zna svoje znanje prenijeti u stvarni život na praktičan način. Djeca u redovnom programu vrtića samostalnost usvajaju poticani usmjeravanjem i očekivanjima odgojitelja, te kroz samoiniciranu ili potaknutu simboličku igru. Da bi životno – praktične aktivnosti bile više integrirane u grupe redovnih vrtića, odgojitelji bi trebali znati osmisliti adekvatnu ponudu materijala i aktivnosti za iste.

Nadalje, možda bi se kvaliteta vrtića mogla vrednovati temeljem dječjih mišljenja. Dijete prije svega mora biti sretno i zadovoljno i svaki vrtić u kojem se dijete tako osjeća može se nazvati vrtićem po mjeri djeteta. Ako dijete s veseljem odlazi u vrtić, ispunjeno i sretno se vraća kući, te samo odgovara da mu je u vrtiću lijepo, vrtić je zasigurno kvalitetan. Od velike je važnosti djetetu pružiti slobodu, ali ne u kontekstu toga da dijete može činiti sve što hoće,

već da se ne ograničava njegova spontanost i osobni interes za neku aktivnost. Odrasla osoba treba mu biti oslonac i pomoć u orijentaciji, ali što se više životno – praktičnih aktivnosti djetetu ponudi, to će ono imati veću želju i motivaciju da ih usvoji. Na taj način, svakim danom postat će sve samostalnije. Upravo je to ono što je bitno za daljnji život jer ako čovjek ne usvoji samostalnost stalno će biti ovisan o drugima. Ta nesamostalnost i nesigurnost pratit će ga cijeli život – u karijeri, privatnom životu i samom poimanju sebe kao dijela društva. Stoga treba poticati razvoj samostalnosti od najranije dobi jer tako ne samo da pozitivno utječemo na djetetov trenutni razvoj, već i na cijeli njegov život.

11. LITERATURA

1. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. Pedagogijska istraživanja (https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=172488 , 23.6.)
2. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru*, Zagreb: HENA COM.
3. Dječji vrtić „Srčko“: *Vježbe za poticanje samostalnosti u svakodnevnom životu*, Zagreb, Pantovčak 115-117, 2014.
4. Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture (1991.): *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi*
5. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta. Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu (https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=122949, 24.6.)
6. Lilliard, P., Lillard Jessen L. (2022.). *Montessori od prvoga dana*, Zagreb, Stilus knjiga d.o.o.
7. Matijević, M. (2001). *Alternativne škole*. Zagreb: TIPEX d.o.o.
8. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život : odgoj neovisnosti i odgovornosti*, Jastrebarsko, Naklada Slap
9. Rigatti, Z. (2000). Reggio pedagogija – učenje života na krilima mašte. Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima (<https://hrcak.srce.hr/182122> , 25.6.)
10. Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane samostalno i odgovorno*. Zagreb: Nakladnik: Element d.o.o.
11. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.
12. Steiner, R. (2008). *Uvod u Waldorfsku pedagogiju*. Sarajevo: Buybook
13. Ujedinjeni Narodi (1989.) *Konvencija o pravima djeteta*
14. <http://www.waece.org/valores/bosnio/22.php> (posjećeno 25.6.)
15. <http://www.spolnozdravlje.ba/samostalnost-kod-djece> (posjećeno 25.6.)
16. <https://hrmdrustvo.hr/> (posjećeno 25.6.)

